

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Mustonen, Sanna; Lehtonen, Tuija; Saario, Johanna

Title: Monensuuntaista kotoutumista lukupiirissä : opettajaopiskelijat ja korkeakoulutetut maahanmuuttajaopiskelijat oppimassa vuorovaikutuksessa

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Kieliverkosto ja kirjoittajat, 2019

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Mustonen, S., Lehtonen, T., & Saario, J. (2019). Monensuuntaista kotoutumista lukupiirissä : opettajaopiskelijat ja korkeakoulutetut maahanmuuttajaopiskelijat oppimassa vuorovaikutuksessa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(5).
<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2019/monensuuntaista-kotoutumista-lukupiirissa-opettajaopiskelijat-ja-korkeakoulutetut-maahanmuuttajaopiskelijat-oppimassa-vuorovaikutuksessa>

Kieliverkosto (<https://www.kieliverkosto.fi/fi>)

Monensuuntaista kotoutumista lukupiirissä – opettajaopiskelijat ja korkeakoulutetut maahanmuuttajaopiskelijat oppimassa vuorovaikutuksessa

Entistä monikielisempi ja -kulttuurisempi kampus ja kouluarki haastavat opettajia ja opiskelijoita asennoitumaan aiempaa avoimemmin eri kieliryhmien väliseen vuorovaikutukseen. Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden kokema ulkopuolisuuden tunne voi kuitenkin olla voimakasta mutta sivuutettua – samaan aikaan kun kansainvälisyys näyttäyty trendikkäänä tavoitteena.

Julkaistu: 11. syyskuuta 2019 | Kirjoittanut: Sanna Mustonen, Tuija Lehtonen ja Johanna Saario

Kotoutuminen on **kaksi- tai monensuuntainen prosessi** (Phillimore 2012, Saukkonen 2016), mikä merkitsee sitä, että myös vastaanottavan yhteisön on uudelleen kotouduttava: on hyväksyttävä yhteiskunnan monikielisyys ja -kulttuurisuus sekä löydettävä välineitä toimia siinä. Kotoutumis- ja kielikoulutus ei kuitenkaan tue tätä, sillä koulutusta järjestetään yleensä erillään, jopa oppilaitosten sisällä omissa irrallisissa yksiköissään. Toisaalta samoissakin tiloissa opiskeltaessa voi edelleen olla haasteena saada ryhmiä ja yksilöitä kohtaamaan ja tekemään aidosti yhteistyötä.

Tässä artikkelissa kuvaamme ja refleктоimme lukupiiritoimintaa esimerkkinä siitä, miten saattaa opiskelijoita eri ryhmistä tekemään yhteistyötä ja oppimaan toisiltaan. Pohdimme, miten yhteistyö Integra-koulutuksen (ks. koulutuksen esittely: Lehtonen & Reiman tässä verkkolehdeissä) opiskelijoiden kanssa tuki opettajaopiskelijoiden ymmärrystä monensuuntaisen kotoutumisen merkityksestä sekä kielen roolista yhteisöjen jäseneksi

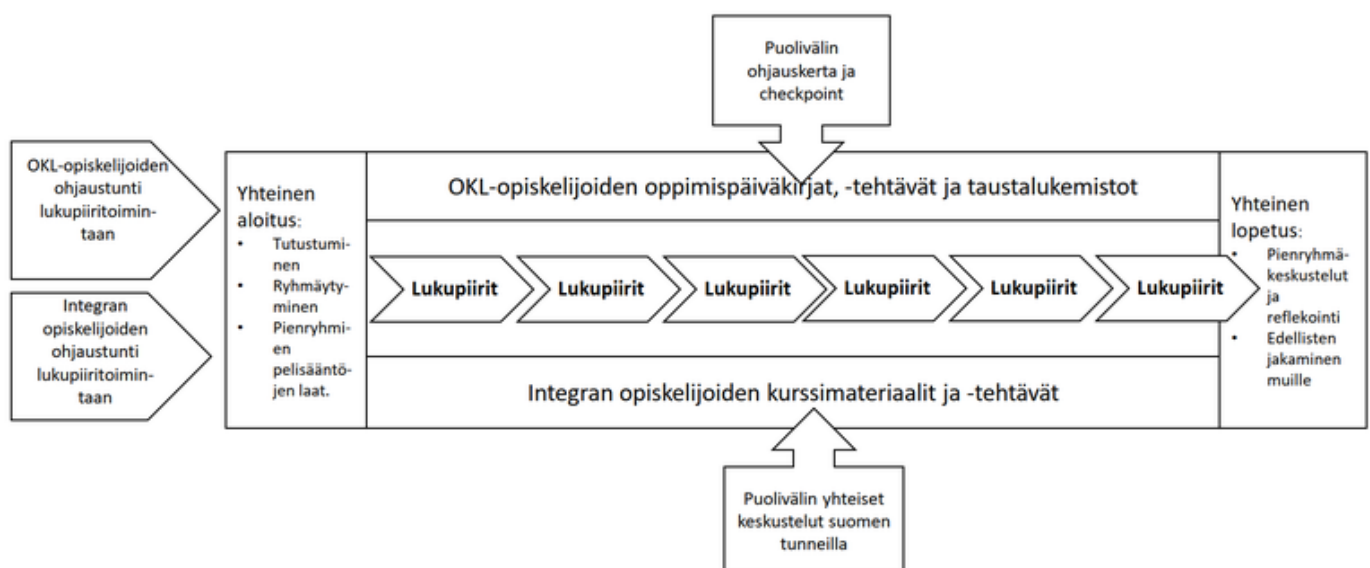
pääsyssä. Yhteisöillä viittaamme tässä yhteydessä sekä laajemmin suomalaiseen yhteiskuntaan että paikallisten opiskelijoiden yhteisöihin. Myös eri oppiaineet voidaan nähdä yhteisinä, joissa on tietyt tavat viestiä aineesta.

Tarkastelemmekin opettajaopiskelijoiden **kielitietoisuuden kehittymistä** seuraavista näkökulmista: Miten toiminnan myötä alkoi hahmottua kielen ja identiteetin vahva sidos ja toisaalta kielitaidon ja siihen liittyvien asenteiden ja arvostusten yhteiskunnallinen ulottuvuus? Miten ymmärrys kielenoppimisprosessista kehittyi? Entä miten opiskelijat tiedostuivat omasta kielestään ja tunnistivat ryhmiensä monikielisiä resursseja ja hyödynsivät niitä? Tarjosiko toiminta joitain näkökulmia ja pedagogisia työkaluja, joilla mahdollistaa monikielisten oppilaiden tasa-arvoisempi osallisuus myös tulevaisuudessa opettajina? (Ks. opettajien kielitietoisesta orientaatiosta ja pedagogisista työkaluista Lucas & Villegas 2013.) Aineistona käytämme opettajaopiskelijoiden kokemuksia yhteistyöstä Integra-koulutuksen opiskelijoiden kanssa. Aineistoesimerkit on poimittu opiskelijoiden oppimispäiväkirjoihin perustuvista loppuraporteista.

Lukupiirien tavoitteet ja työskentelytavat

Lukupiiri järjestettiin yhdistämällä Integra-opiskelijoiden oman alan opintoja ja luokanopettajaopiskelijoiden äidinkielen opintojen soveltava kurssi. Integra-opiskelijoiden haaste on selviytyä opinnoista suomeksi ja saada mahdollisuuksia harjoitella suomea myös luokahuoneen ulkopuolella; luokanopettajien kurssin tavoitteena on puolestaan ymmärtää kielen merkitys ja monilukutaidon ulottuvuuksia eri oppiaineissa sekä osata luoda ja ohjata monilukutaitoa kehittäviä prosesseja. Kurssin toteutus olikin aidosti vastavuoroinen. Kurssilla luokanopettajaopiskelijat kehittivät pedagogisia taitojaan sekä ymmärrystään kielen merkityksestä oppimisessa, Integra-opiskelijat taas kehittivät suomen kielen ja monilukutaitoaan opiskelutekstiensä parissa.

Kuvio 1. Lukupiirityöskentelyn rakenne

Kurssi oli kahdeksan viikon mittainen, ja se järjestettiin syyslukukaudella 2018. Kurssille osallistui kahdeksan Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen (OKL) opiskelijaa ja 18 Integran opiskelijaa sekä kolme ohjaajaa: yksi OKL:stä ja kaksi Integrasta. Molemmat ryhmät tapasivat ensin omissa aloitustapaamisissaan. OKL:n opiskelijoiden tapaamisessa avattiin kurssin tavoitteet ja toimintatavat sekä käsiteltiin sitä, millaista suomenkielisten tekstien kanssa työskentely on monikielisen oppijan ja toisaalta oppimista ohjaavan opettajan näkökulmasta. Integra-opiskelijoiden kanssa taas keskityttiin lukupiirityöskentelyyn opiskelutapana ja asetettiin toiminnalle tavoitteet.

Tämän jälkeen järjestettiin yhteinen tapaaminen, jossa jakauduttiin Integran opiskelijoiden oppiaineiden mukaisesti pienryhmiin, tutustuttiin ja luotiin pienryhmien lukupiirityöskentelylle pelisäännöt, esimerkiksi yhteydenpitoon ja tapaamisiin valmistautumiseen. Tästä eteenpäin pienryhmät kokoontuivat pari tuntia kerran viikossa. Lukupiirityöskentely rakentui Integran opiskelijoiden tarpeiden mukaan, ja näin ollen niissä luettiin, keskusteltiin ja kirjoitettiin eri alojen teksteistä.

Kurssin puolivälissä OKL:n opiskelijoilla oli ohjaajien kanssa välitapaaminen. Siinä käsiteltiin lukupiirien kokemuksia ja niissä esiin nousseita kysymyksiä. Kysymykset liittyivät esimerkiksi kielen oppimiseen, ohjaamiseen ja kulttuuriin näkökulmiin. Välitapaamisen jälkeen OKL:n opiskelijat tarkensivat tavoitteitaan loppukurssin ajaksi. Opettajaopiskelijat kirjoittivat koko kurssin ajan oppimispäiväkirjaa. Osana reflektiota heidän tuli hyödyntää kielitietoisuuteen ja monikielisyyteen liittyvää lukemistoa.

Kurssi päättyi yhteiseen lopetustapaamiseen, jossa lukupiirien pienryhmät refleктоivat puolistrukturoitujen kysymysten avulla toimintaansa ja piirsivät miellekartat, jotka esiteltiin muille ryhmille. Opettajaopiskelijat koostivat omista päiväkirjapohdinnoistaan loppuraportit, jotka ohjaaja arvioi.

Opiskelijoiden kokemuksia ja kommentteja

Esittelemme OKL-opiskelijoiden omaäänisten pohdintojen kautta, miten yhteinen lukupiirityöskentely rakensi heidän ymmärrystään monista kielen, kotoutumisen ja oppimisen kysymyksistä.

Tiedostuminen kielestä ja sen merkityksestä sekä kielenoppimisesta nousi vahvasti esiin opettajaopiskelijoiden pohdinnoissa. Seuraavista kommentteista näkyy, miten lukupiirityöskentely toi aivan uudenlaisen näkökulman omaan äidinkieleen, avasi silmiä kielenoppimisen prosessiin ja lisäksi sai pohtimaan oman kielenkäytön merkitystä yhteisen toiminnan tavoitteiden saavuttamisen näkökulmasta.

- (1) Tämän kurssin yksi hienoimpia asioita on **omaan kieleen tutustuminen** aivan uudella näkökulmalla. Samalla tajuaa, että on paljon asioita omassa kielessä, joita ei oikein itsekään ymmärrä tai varsinkaan osaa sanallistaa.
- (2) Yksi tämän kurssin unohtumattomimmista kokemuksista oli, kun keksimme **vaihtaa ryhmän jäsenten kanssa osia**. Ryhmäni jäsenet opettivat siis minulle omaa äidinkieltään. Tällä kertaa minä olin se, joka oli oppijan roolissa. Tämä muistutti minua myös siitä, millaista on opetella jotain aivan uutta. Roolien vaihto oli mielestäni hyvä idea ja lähensi meitä edelleen.
- (3) Koen että opin lukupiiritapaamistemme aikana lisää **omasta kielenkäytöstäni** ja siitä miten suuri osa **identiteettiämme** käyttämämme kielet ovat.

Toisaalta kielen merkitystä pohdittiin laajemminkin kuin vain omakohtaisesti:

lukupiirityöskentely teki näkyväksi kielen keskeisen roolin identiteetin rakentumisessa – eikä vain äidinkielen vaan myös muiden käytössä olevien kielten. Tämän monikielisyiden merkityksen havaitseminen näkyy vielä selvemmin seuraavissa sitaateissa.

- (4) Kulttuureista keskusteleminen sai pohtimaan myös **monikulttuurisuutta ja monikielisyyttä**. Helposti saattaa käydä niin, että maahanmuuttajille pyritään vain tuputtamaan suomen kieltä ja kulttuuria kysymättä, millainen hänen kielensä ja kulttuurinsa on.
- (5) Huomasin myös **monikielisyiden** olevan **suuri rikkaus** etenkin niissä tilanteissa, kun jokin asia ei tullut ymmärretyksi, ja opiskelijat käänsivät asioita toisilleen eri kielillä.

Molemmissa esimerkeissä monikielisyys (ja monikulttuurisuus) nähdään myönteisenä asiana, mutta näkökulmat ovat hieman erilaiset. Esimerkissä 4 voi nähdä viittauksen kansalliseen kielipolitiikkaan, kun opiskelija pohtii suomen kielen yksiselitteisen vahvaa asemaa (*pyritään vain tuputtamaan suomen kieltä*) suhteessa maahanmuuttajien omiin kieliin ja kulttuureihin. Sitaatissa 5 puolestaan nousee voimakkaasti esiin havainto kaikkien kielellisten resurssien hyödyntämisestä oppimisen tukena. Toisin kuin edellä, tässä korostetaan nimenomaan omien kielten merkitystä jaettuna resurssina.

Kielen rooli ja merkitys nousevat esiin myös esimerkissä 6, mutta nyt opiskelija pohtii sitä ennen kaikkea pedagogiikan näkökulmasta. Sitaatista voi päätellä, että lukupiirityöskentely antoi eväitä katsoa omaa opettajuutta hieman aiempaa laajemmin: omakohtaiset kokemukset näyttävät lisänneen ymmärrystä siitä, mitä opetussuunnitelmatekstin käsite ”kielitietoinen opettaja” voisi oikeasti tarkoittaa.

(6) Tämän kurssin perusteella koen, että **kielitietoinen opettaja** voi kuitenkin opettaa myös suurelle ryhmälle ja kehittää itseään katsomaan käsiteltäviä tekstejä ja käytettävää koulukieltä uusin silmin.

Oman opettajuuden ja pedagogisten taitojen kehittymistä pohdittiin myös vuorovaikutuksen näkökulmasta. Vuorovaikutuksen keskeinen rooli kielenoppimisessa tulee näkyviin sekä esimerkissä 7 että 8. Monelle oli merkityksellinen havainto myös se, kuinka yksin moni maahanmuuttaja yliopistokampuksellakin on: kuinka vaikeaa on rakentaa sosiaalisia verkostoja ja löytää puhekumppaneita.

(7) Lukupiirityöskentelyssä ryhmäläiseni toivat usein esille sen, kuinka **kaipaavat suomenkielisiä ystäviä** vapaa-ajalla. Elämä tuntui pyörivän koulun ja kodin välillä ja he kokivat kielitaidon kehittymisen kannalta merkittäväksi sen, että saisivat jutella enemmänkin suomalaisten kanssa.

(8) **Vuorovaikutus ja osallisuuden kokemus** ovat ensiarvoisen tärkeitä kielen oppimisen kannalta ja tämän kurssin avulla huomasin vahvasti sen, miten suuri voima vuorovaikutuksella on kielen oppimiselle. Useasti puhuimme myös aivan aiheiden vierestä ja mikä hienointa, integraaliset pystyivät keskustelemaan lähes mistä tahansa aiheesta.

Opiskelijat kokivat myös näkevänsä käytännössä sen, mitä vuorovaikutuksella opetuksessa tarkoitetaan ja miten opettajan ja oppijan roolit voivat vaihdella (esimerkki 9). Tähän liittyy myös molemminpuolinen tuki, jossa molemmat osapuolet toimivat tasaveroisesti asiantuntijoina ja jakavat ja vastaanottavat tietoa (esimerkki 10).

(9) Kurssin edetessä pääsen koko ajan lähemmäs sitä ajatusta, että **oppiminen vuorovaikutuksessa on kaksisuuntainen prosessi**, jossa molemmat osapuolet sekä vastaanottavat, että antavat tietoa [viittaus taustalukemistoon]. Tämä on saanut minut pohtimaan myös opettajuuttani.

(10) **Työskentelymme ryhmässä oli myös kaksisuuntaista**, sillä asiantuntijoiden roolit vaihtelivat. Yleensä minä olin ”opettaja” tai ”ohjaaja”, joka johti lukupiiriä. Toisinaan aihepiiri oli kuitenkin niin kaukana omista opinnoistani ja kiinnostuksenkohteistani, jonka vuoksi ryhmäläiseni joutuivat avaamaan joitakin tekstinpätkiä minulle. Koin myös, että ryhmässämme vallitsi kontekstuaalinen tuki. Ryhmämme tuki jokaista oppijaa ja puhalsimme ikään kuin yhteen hiileen. [viittaus taustalukemistoon]

Lukupiirityöskentelyn aikana opiskelijat huomasivat myös vertaisoppimisen merkityksen ja sen, miten sitä voi esimerkiksi ohjaamisessa hyödyntää. Kuten esimerkistä 11 käy ilmi, opettajan on oltava valmis luopumaan tiedollisesta auktoriteettiasemastaan. Erityisesti tämän merkitys korostuu monikielisissä ryhmissä, joissa opettaja ei millään voi hallita kaikkia tarjolla olevia näkökulmia ja kielellisiä resursseja (ks. myös esimerkki 10).

(11) Aina natiivi suomalainen, kuten tässä tilanteessa minä, ei ollutkaan aina se **paras opettaja** vaan **vertainen**. Toisinaan, jos en osannut selittää jotain asiaa, pyysin muita integralaisia selittämään asian.

Lopuksi

OKL:n opiskelijoiden oppimispäiväkirjoissa korostuivat ja toistuivat seuraavat kielitietoisuuden näkökulmat: monikielisten resurssien tunnistaminen ja hyödyntäminen, vuorovaikutuksen merkitys oppimisessa sekä oppimisen monensuuntaisuus. Lukupiirityöskentely avasi silmiä sille, kuinka haastavaa – ja toisaalta tehokasta, mutta täsmätukea vaativaa – on opiskella sisältöjä ja kieliä rinnakkain. Sekä omasta kielestä että koko ryhmän monikielisistä resursseista tultiin uudella tavalla tietoiseksi. Alkuun lukupiiritapaamiset jännittivät ja tuottivat myös riittämättömyyden ja ahdistuksen tunteita. Työskentelyn vastavuoroinen luonne, vertaistuki ja ennen kaikkea opettajajohtoisuudesta luopuminen kuitenkin vapauttivat pian keskittymään toiminnassa vuorovaikutukseen.

Vaikka molempien ryhmien lukupiirityöskentelyn tavoitteet liittyivät ennen kaikkea opiskelulisältöihin ja -taitoihin, lopulta merkityksellisimmäksi anniksi nousi henkilökohtaisten suhteiden rakentuminen. Edellä esiteltyjen opettajaopiskelijoiden kommenttien perusteella voi kootusti todeta, että yhteinen lukupiirityöskentely näyttää tarjonneen mahdollisuuden molemminpuoliseen kotoutumiseen. Opettajaopiskelijoiden pohdinnoissa on viittauksia Integra-opiskelijoiden kommentteihin integroitumisesta Suomeen. Näitä toisen käden viittauksia olennaisempaa lienee kuitenkin se, että yhteinen työskentely lukupiirissä antoi myös opettajaopiskelijoille tilaisuuden kotoutua monikulttuuriseen ja monikieliseen yhteisöön ja mahdollisti tasa-arvoisen osallisuuden.

Monensuuntainen integroituminen ei ole itsestäänselvyys silloinkaan, kun opiskellaan samoissa rakennuksissa. Tutustumiseen, kokemusten ja ymmärryksen jakamiseen sekä molemminpuoliseen integroitumiseen tarvitaan rakenteita: ohjausta, järjestettyjä paikkoja, tiloja ja aitoa, merkityksellistä toimintaa, joka perustuu opiskelijoiden todellisiin tarpeisiin. Tämän lukupiirityöskentely toi hyvin esille.

Opettajaopiskelijoiden kokemusten perusteella voidaan todeta toiminnan avanneen myös uusia näkökulmia ja kehittäneen osallistujien pedagogisia valmiuksia kohdata monikielisiä oppilaita. Viimeinen esimerkkimme 12 tiivistää hyvin lukupiirityöskentelyn merkityksellisyyden.

(12) Tämä keskustelu pysäytti ja pisti minut todella pohtimaan, miten suuria tunteita kieliin voi liittyä. En olisi voinut arvata asiaa ilman käytyä keskustelua ja minua kosketti, että hän luotti minuun tarpeeksi jakaaksensa tarinaa. Keskustelu toimii muistutuksena siitä, kuinka jokainen kielenoppija on yksilö erilaisin lähtökohdin ja eri motiivein.

FT Sanna Mustonen toimii yliopistonopettajana Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksessa ja on erikoistunut suomi toisena kielenä -, monikielisyys- ja kielitietoisuusteemoihin.

FL Tuija Lehtonen toimii suomi toisena kielenä -yliopistonopettajana Jyväskylän yliopiston Monikielisen akateemisen viestinnän keskuksessa ja on INTEGRA-hankkeen koordinaattori sekä suomen kielen opettaja.

FT Johanna Saario toimii suomi toisena kielenä -yliopistonopettajana Jyväskylän yliopiston Monikielisen akateemisen viestinnän keskuksessa ja tutkii kielitietoisen opiskelun erityiskysymyksiä.

Lähteet

Phillimore, J. 2012. Implementing integration in the UK: lessons for integration theory, policy and practice. *Policy & Politics*

(<https://www.ingentaconnect.com/content/tpp/pap;jsessionid=1ved9uqkmjmeu.x-ic-live-01>), Volume 40, Number 4, October 2012, s. 525–545(21).

Lucas, T. & Villegas, A. M. 2013. Preparing Linguistically Responsive Teachers: Laying the Foundation in Preservice Teacher Education, *Theory Into Practice*, 52:2, s. 98–109.

Saukkonen, P. 2016. Mitä on kotoutuminen. *Kvartti* 4/2016.

<https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/mita-kotoutuminen> (<https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/mita-kotoutuminen>)

Artikkeliin viittaaminen

Mustonen, S., Lehtonen, T. & Saario, J. (2019). Monensuuntaista kotoutumista lukupiirissä – opettajaopiskelijat ja korkeakoulutetut maahanmuuttajaopiskelijat oppimassa vuorovaikutuksessa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(5).

Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2019/monensuuntaista-kotoutumista-lukupiirissa-opettajaopiskelijat-ja-korkeakoulutetut-maahanmuuttajaopiskelijat-oppimassa-vuorovaikutuksessa>

16.9.2019

Monensuuntaista kotoutumista lukupiirissä – opettajaopiskelijat ja korkeakoulutetut maahanmuuttajaopiskelijat oppimassa vuorovaik...

(<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2019/monensuuntaista-kotoutumista-lukupiirissa-opettajaopiskelijat-ja-korkeakoulutetut-maahanmuuttajaopiskelijat-oppimassa-vuorovaikutuksessa>)